

Илијана Р. Чутура  
Универзитет у Крагујевцу  
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 811.163.41'38(049.32)  
821.163.41.09:81(049.32)  
811.163.41'373.612.2(049.32)  
ИД БРОЈ: 192088076

Примљен: ??????

Прихваћен: ??????

## НОВА ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА ТУМАЧЕЊА

(Милош Ковачевић, *Стилска значења и зрачења*, Филозофски факултет  
Универзитета у Нишу, 2011, 280 стр.)

Лако би се, на основу наслова нове књиге Милоша Ковачевића, помислило да се аутор окренуо мање интригантним темама него што је језичка политика или мање обухватним него што су негација, стилске фигуре, семантичко поље узрочности, синтакса сложене реченице... Подједнако би се лако помислило – на основу прегледа садржаја – да је књига сачињена од лингвостилистичких „дртица“, фрагмената о појединим писцима или њиховим појединим делима. И кад бисмо остали на насловима књиге и текстова, могли бисмо, са великом увереношћу, претпоставити да је професор Ковачевић заслужено направио искорак у мање тешке и изазовне теме.

Но – како ће открити сваки, чак и не превише пажљив читалац, – тај би утисак тешко преварио.

Усредређујући се на језик и стил писаца или њихових појединих дела, књига заправо у себи скрива ризницу теоријских знања, објашњења и решења. Иза метафоричног, поетизованог наслова крије се скуп стилистичких тема које су методолошки јасно и теоријски исцрпно изложене. Прецизно примењене на одређени текст, теорија и методологија чине, у најмању руку, приручник лингвостилистике. С једне стране, аутор корпусно ограниченим истраживањима приступа тако што у уводним деловима рада, библиографији, фуснотама, систематизацијама и објашњењима даје јасан преглед теоријских основа анализе. На тај начин се из текстова може стећи увид у исцрпне али сублимирано систематизоване лингвистичке и лингвостилистичке теорије. Тако ће, на пример, у тексту о мимолошким језичко-стилским поступцима Душана Радовића аутор кренути од дискусије, започете још у античкој грчкој филозофији, о мотивисаности и немотивисаности језичких јединица. Сумирајући ток и резултате ове расправе све до Де

Сосира, Ковачевић показује да је могуће у једном једином тексту, чији корпус представља једна једина поема намењена деци, на питак начин приказати вековну лингвистичку дилему. С друге стране, у тексту о међуодносу типова говора у прози Милисава Савића, прегледно су представљене савремене теорије типова говора, цитатности и наратологије, што чини систем драгоцених путоказа у нове токове лингвостилистике. Од текста до текста, као у историјском прегледу лингвостилистичких праваца и метода, књига води читаоца кроз лавиринте историјских открића и заблуда, показујући да чак и лингвистичке заблуде могу чинити стилски основ успелог књижевноуметничког текста.

Упуштајући се тако у нимало лак задатак да на фрагменту представи целину, да примером разјасни теорију, Ковачевић даје, са становишта оних којима је циљ да прошире своја знања и видике, угледан пример *ејземљарне настјаве* – а да то, највероватније, није имао на уму.

Осим ове вредности, књига свакако има још једну „прегледну“ вредност засновану на систематичности. Она, наиме, описује све нивое раслојавања језика – индивидуални (јер су сви текстови сем првог и последња два посвећени стилу и језику појединих писаца), територијални (јер су дијалектизми незаобилазни у карактеризацији ликова језиком нпр. у Савићевом, а у ауторском тексту у Дедијеровом делу), функционалностилски (јер је основна издвојена карактеристика стила Јована Дучића и Јевта Дедијера испреплетеност научног и књижевноуметничког стила), социјални и професионални (јер делатност самих аутора није била или није искључиво књижевна).

Књига је подељена у две целине: *Стилистички ојледи* и *Велики стилстичар*. Док друга целина садржи два текста о Новици Петковићу, прва се састоји од осам текстова, раније објављених или припремљених за објављивање у зборницима радова. Од тих осам, само први (*Стируктурно-семантичке особине фиџура нејације*) није посвећен једном писцу или једном делу. Остали текстови, наведени редоследом којим су штампани, јесу: *Међуоднос стилсвога говора у причама Милисава Савића*, *Стируктурно суштинство поезије Срејена Вујковића*, *Мимолошки језичко-стилистички постојеци у Вуковој азбуци Душана Радовића*, *О стилу и језику Јевта Дедијера*, *Испреплетеност књижевноуметничкој и научној стила у Дучићевој књизи о трофу Сави Владиславићу и Неологизми Лазе Костића у свјетлу његових погледа на српски језик*. Осим самих радова, књига садржи и библиографску забелешку, белешку о књизи, белешку о аутору, и свакако користан регистар имена.

Наизглед, први текст помало одударе од концепције књиге, будући да се бави негацијом на функционалностилски разноврсном корпусу, не издвајајући стил нити једног писца нити одређеног дела. Међутим, оно што га чврсто повезује са осталим анализама јесте то да истражује не саму не-

гацију, већ фигуре негације, што је можда управо она концепцијска карактеристика којом је стекао примат у редоследу. У својој стилској функцији, негација се јавља као принцип синтаксичке организације фигура или као семантички основ разумевања информације као супротне исказаној истраживања о негацији и реторичком питању, Ковачевић овога пута „излистава“ и систематизује фигуре негације према граматичком и семантичком критеријуму: литота, иронија са фигурама које се могу сматрати њој хијерархијски подређеним (сарказам, дијасирам, хариентизам, мимеза, астеизам, акизам), претериција, адинатон, фигура порицања и тврђења и реторичко питање.

У фокусу другог текста је међуоднос типова говора у причама Милисава Савића, те се може рећи да и овај текст – као и претходни – представља наставак ранијих ауторових преокупација. Анализирајући типове говора у веома обимном тексту, Ковачевић се сусреће са корпусом који му је омогућио опис и издвајање модела свих типова говора, што говори и о томе да је Савић „теоријски врло образован приповедач“ (69)<sup>1</sup> који је „с обзиром на транспозицију лица из управног у слободном неуправном говору реализовао готово све теоријске могућности“ (68), али и да Ковачевићев избор корпуса никако није случајан. Наиме, осим увида у лингвостилистичке особине Савићеве прозе, показује се да је „типологија слободног неуправног говора код Милисава Савића“ важна и за „продубљење саме теорије о типологији туђег говора“ (66).

У трећем тексту – *Структурно суштинство поезије Срећена Вуковића* – доминира анализа песама Вуковићеве збирке *Бањалучке њесме*. Осим бањалучких „именованих и неименованих топоса“ који чине окосницу песничког обликовања, збирка о којој је реч има и једну изражену стилску доминанту, а то је форма која „и сама почиње да значи“, „исијава пјесничко значење“ (75). Остављајући, дакле, по страни оно „о чему се у пјесмама пјева“, Ковачевић анализира првенствено форму, структуру – како песама, тако и збирке у целини. Прожимању структуре са тематско-мотивским и идејним планом књижевноуметничког дела посвећен је у великој мери и наредни текст, који за предмет анализе има стилско-језичке карактеристике књиге *Родослов* Мирољуба Стојановића, јединог књижевноуметничког остварења овог књижевног историчара. Кратке приче, повезане у својеврсни „родословни роман“ доносе обиље изазовног материјала за стилску и језичку анализу, што најбоље потврђује овај Ковачевићев текст. А он полази од композиције, изграђене по принципу „оквирне приче“, што се открива чак и на микроплан, тј. на лексичком нивоу: „И баш

<sup>1</sup> Бројевима у загради означавамо број стране на којој је наведени цитат у књизи.

као што се *їраницом* отвара и затвара уводна прича, тако се *їшестіаменїом* у наслову отвара и затвара цијела књига“ (87).

Пажње је вредан и проблем наратора, којих је више; све су приче писане у првом лицу, при чему се одгонетка идентитета наратора покаткад крије у наизглед „залуталим“ лексемама, глаголским облицима и наредним причама. Како су наратори нешто „удаљенији“ од сопствене приче – или временски или као актери – комбинују се субјективно и објективно виђење описаних догађаја.

Посебан вид, и веома чест, објективизације представљају искази уопштеноличног или гномског значењског типа које Ковачевић подробно систематизује. Њима наратори сопствена искуства и осећања смештају у корпус општепознатих искустава и општељудских осећања. Поред ових карактеристика *Родослова*, у тексту је анализиран низ језичко-стилских особина књиге – субјективност и доживљеност, поступак парцелације, употреба евокативних јединица и стилске фигуре (а најчешће су: поређење, метафора, зеугма и реторичка питања). Представљајући читав систем Стојановићеве књиге, Ковачевић то чини тако исцрпно да тешко да би се још шта могло додати, те закључује да је реч о делу са „срећно успостављеном хармонијом стилематичности (језичког ткања) и стилогености (умјетничке вриједности)“.

Наредни се текст, помало изненађујуће, бави поемом за децу, *Вуковом азбуком* Душка Радовића. У њему ће Ковачевић открити језички и значењски игровни принцип у Радовићевом основном поступку – приписивању значења фонемама и графемама. Тиме он призива прастару филозофску дискусију о мотивисаности односно немотивисаности језичког знака. Показујући да принцип немотивисаности језичких јединица може бити и основни идејни и обликотворни принцип поезије за децу, Ковачевић овим радом истраживачима нуди једну колико изазовну толико и занимљиву анализу, а свима који имају воље и жеље да обогате своја лингвистичка сазнања, јасан и темељан преглед поменути филозофске расправе.

Текст „О стилу и језику Јевта Дедијера“, заснован на бележењу разликовних црта Дедијеровог и данашњег стандардног језика, доноси драгоцен увид у функционалностилску дијахронију. Дедијерово дело, писано комбинацијом научног и књижевноуметничког стила, одличан је показатељ нормативнојезичких и функционалностилских путања у формирању норме и функционалних стилова савременог српског језика.

Веома се сличним питањима бави и наредни текст, на примеру Дучићеве монографије о грофу Сави Владиславићу, чиме се наново актуелизује проблематика функционалностилског преплитања и надасве занимљива прича о једном од најзнаменитијих Срба. Испреплетеност „наративизације“ и „интелектуализације“ текста усклађена је са сменом уметничког, истори-

ографског и биографског, што све чини ово Дучићево дело занимљивим штивом и за лингвисте и за најширу читалачку публику.

Последњи рад у блоку који је насловљен „Стилистички огледи“ посвећен је неологизмима Лазе Костића, књижевника који дуго заокупља Ковачевићеву истраживачку пажњу. Осећајући да му „садашњи језик није довољан“, као и да поетском језику треба олабавити нормативне стеге, Костић се упустио у песничку авантуру творења и изналажења неологизама на разне начине. Та га је авантура – и поред његовог неспорног филолошког знања и вредног бављења језиком – изложила ставовима најутицајнијих критичара за које је у Лазином делу, како су говорили, присутно „ачење“, „бенављење“, „геачење“, „унакажавање речи“, „крпљење“, „шарлатанство“. Јасно је, данас, какво место Костић има у нашој књижевности, а јасно је – како Ковачевић закључује – и да су „поетске језичке потребе кудикамо друкчије од језичких потреба свакодневних, те слѣдствено томе филологов поглед на језик нити може нити смије бити истовјетан погледу књижевниковом“ (209).

Затварајући књигу огледима о Новици Петковићу као стилистичару, Ковачевић уједно заокружује и свој осврт на модерну лингвостилистику код Срба, на језичко-стилске карактеристике жанровски различитих остварења, на генезу функционалних стилова и процесе преплитања њихових елемената.

Међутим, наш покушај да књигу представимо и препоручимо на малом простору овако кратком времену унапред је осуђен на неуспех. Јер, књига, осим анализа конкретних поетских и прозних остварења, садржи и праве мале прегледе лингвистичких теорија и термилошких система, што је чини драгоценм литературом намењеном широком кругу проучавалаца језика. Разлог томе је и добро позната карактеристика Ковачевићевог стила писања. За разлику од бројних научних монографија у којима ученост замагљује разумљивост, овде читалац неће остати збуњен стилем и језиком самог аутора. Ковачевић као да непрестано опомиње да јасноћа не умањује научну вредност књиге. Нажалост, срећемо се са читавим библиотекама књига које су засноване на супротним принципима, што их чини веома уско применљивим. Из књиге коју представљамо, читајући лако, читалац може научити и открити много о стилским слојевима и раслојавањима.